

Posudek školitele na disertační práci Natalie Volkové Литературная стратегия рубежа XX – XXI веков: вариант Б. Акунина.

Mám-li stručně charakterizovat odborné směřování kandidátky v posledních letech, považuji za relevantní zmínit následující skutečnosti.

Natalija Volkova pracovala na deskripci a interpretaci Akuninových románů řadu let, její práce přitom nebyla procesem kumulace poznatků, odstavců a kapitol, nýbrž procesem, nikoliv lineárním, během kterého docházelo k postupnému formování interpretačního přístupu, k osmyslení zkoumaného tématu. Tento proces, jehož stopy pozorný čtenář v textu snadno odhalí, je cenný nejméně stejnou měrou jako samotné poznatky v práci nashromážděné a formulované.

Ruská diskuse o postmoderní literatuře se před necelými dvaceti lety rozvinula opožděně, avšak velmi intenzivně. Akunin se stal jedním ze spisovatelů nového typu, už vzhledem k ojedinělosti vněliterární situace. V 90. letech lze poprvé v ruských dějinách hovořit o úplné absenci cenzury a kontroly kulturního provozu. Zároveň prvně ruskou kulturu začínají neřízeně (ve smyslu státních intervencí a regulačních mechanismů) ovlivňovat technologie digitální informační éry, éry vizuální, internetové, éry mediálního marketingu. Na této scéně se profiluje kulturní fenomén Akunina – spisovatele, jehož status sestává z několika složek: autor je erudovaným filologem, který píše kromě vlastní prózy i profesionální literárněvědné studie, svoje prozaické renomé buduje jako koncept, jako herní prostor, ve kterém testuje určité strategie a jejich ohlas; nakonec jde o autora, který reflektovaně pracuje s postupy zábavního průmyslu – píše podle mechanismů seriálu příběhy na pokračování, pracuje s textem a jeho ekranizací atd.

Žádná z těchto složek není originální a není vůbec úkolem autorky dokládat jedinečnost autorských strategií Borise Akunina. Nicméně jde o jev, který je pro kulturní situaci příznačný a jeho charakteristika napomáhá adekvátně chápat i další, v práci nezmiňované jevy téže doby.

Natalia Volkova už na začátku přítomného desetiletí, poté, co dokončila studium rusistiky na Filozofické fakultě Karlovy univerzity, projevovala badatelskou citlivost pro

přístupy, balancující na hraně mezi lingvistikou a literární vědou. Předpokladem pro to byla nejen důvěrná znalost ruštiny i češtiny, ale především pochopení pro rozostřenou, ne-li vůbec spornou hranici mezi studiem jazyka a produktů které jsou jazykem nezbytně podmíněny a určeny, jako je právě a především literární text. Doktorandka přijala nabídku vyučovat v rámci studijního programu Ústavu slavistických a východoevropských studií lexikologii a její kurzy byly cenné právě tím, že v nich dokázala tradiční disciplínu prezentovat jako živé pole, ve kterém se se z jazykových determinací rodí dobrodružství smyslu – ať už v jazyce běžné komunikace anebo artefaktu.

Další rys filologického přístupu Natalie Volkové je snad samozřejmý, ale přesto stojí za zmínku: autorka si je vědoma, byť to explicitně netematizuje, že jakákoliv “národní filologie” může figurovat jen v národnostně ideologizovaném prostředí jako omezený a omezující koncept bez vědecké oprávněnosti v měřítcích internacionálních. Proto čerpá z pramenů, které popisují masovou kulturu a jiné v páci zkoumané jevy nikoliv jako partikulární případ určitého období ruské kultury, nýbrž typologicky, jako – také – problém teoretický. Tento přístup je nezbytným předpokladem formulace poznatků, které přesahují rámec lokálně vlastivědný.

Není úkolem tohoto posudku podrobně posuzovat jednotlivé kapitoly a jednotlivá zjištění předkládané studie. Pokud by se výsledek měl stručně charakterizovat, domnívám se, že jde o text, který splňuje požadavky kladené na doktorskou práci a potvrzuje, že badatelka je s to pokračovat v odborné činnosti na poli literární vědy a kulturologie.

Předkládaná disertace je v mnoha ohledech sporná a zranitelná, není obtížné být jejím oponentem. Autorka se pouští do riskantních podniků: charakterizuje současnou literární situaci v Rusku, což je úkol, na který si netroufají ani nejsečtější kritici zevnitř popisovaného procesu ani kritici pozorující jev z dálky a s velkou měrou zobecnění.

Rozebírá napětí mezi kulturou či literaturou vysokou a nízkou, což je dualita, která se vystavuje ničující kritice nejpozději od 60. let 20. století. Ve výčtu napadnutelných a zpochybnitelných postupů by se mohlo pokračovat. Jde zároveň o cenné pokusy, neboť vstupují do pole, jehož mezníky jsou v pohybu a předmětem diskuse – a pokoušejí se vetknout tomuto poli pevnější rysy. Volková se nebojí kategorizace. Z nesčetných ohlasů na Akuninovu tvorbu se pokouší vytvořit tři okruhy pramenů, její ambicí je rozpoznat

rysy, které popisovanou látku vystihují a vnitřně diferencují, stejně se pokouší roztrždit přístupy k masové literatuře. Ačkoliv se autorka zabývá jevem, který se vedle své literární sémantiky zdá být také, ne-li hlavně fenoménem sociologickým, koncentruje se pozornost výkladu na stavbu jednotlivých děl, na to, čím se odlišují od sebe navzájem a co je pro ně příznačné jako pro určitou kulturní strategii.

Svoji inteligenci a schopnost kritického odstupu od zkoumaného materiálu Natalija Volkova dokládá především v kapitole o Akuninově teoretické či kvaziteoretické knize Spisovatel a sebevražda. Zde pečlivě analyzuje jednotlivé vykladačské linie a stylizace a opatřuje je typologickou reflexí. Významná je také složka intertextuální, ať se autorka zabývá vztahem Akuninových textů k dílům Dostojevského, Leskova, Čechova, Gogola, E.A.Poea nebo vazbami na jiná díla.

Autorka se oprávněně poměrně podrobně věnuje problematice autorství, což je právě u Akunina na místě, protože jde o spisovatele, který se svými autorskými maskami rafinovaně operuje, sám jsa literárním teoretikem, příkladem, autorem vlastního pseudonymu a s ním spojených strategií, často přinejmenším příbuzných mystifikací. Práce se ale hlavně soustředí na romány a jejich výklad, není zatížena teoretickými exkurzy ani odbočkami k vedlejším tématům. Výstavba celku tak působí jako zvládnutý, reflektovaný úkon.

Výklad Akuninova díla je veden jednoduchým a srozumitelným, čtivým jazykem a kultivovaným stylem. Prozaické mnohohlasí ani metaliterární povaha textů nejsou zjištěním nijak překvapivým, nicméně práce obsahuje tolik výstižných charakteristik a pozorných soudů, že není třeba žádných velkých závěrů, aby její kvality mohly být považovány za jednoznačně legitimující práci k úspěšnému obhájení, což komisi doporučuji.

25.05.2007 Doc. Tomáš Glanc, Dr.